

E. DU PERRON

trekken, maar ook de haargroei vergelijkt met de fotografiese opnamen die in 1875 gemaakt werden. Op deze profielfoto (nr 8) heeft Multatuli nog de „leeuwenmanen” die men ook op de foto door Séverin (nr 5) ziet; men legge daarnaast nr 10—12 van de hier gepubliceerde reeks, de foto's van 1875, die Multatuli dus op zijn vijf-en-vijftigste jaar weergeven, om te zien dat hij op het profielportret veel jonger moet zijn geweest. Deze profielfoto werd gepubliceerd in het verzamelwerk over Nederland's letterkundigen onder leiding van prof. Jan ten Brink; daar staat bij dat ze door Boussod Valadon & Co. werd gemaakt, wat veronderstellen doet dat het eveneens een brusselse foto is, en daar Multatuli na 1864 nooit meer lange tijd in Brussel vertoefde, mag men aannemen dat deze opname dateert uit dezelfde tijd als die van Séverin.

Nr 9, de steendruktekening door Allebé ernaar vervaardigd en in 1875 door Multatuli's uitgever Funke in de handel gebracht, kon op dat ogenblik als aktueel portret dus haast een vervalsing lijken. Maar op zichzelf schijnt men het zeer fraai en gelijkend te hebben gevonden, al moet de omstreeks vier-en-veertig-jarige man die het voorstelde, zelfs als zodanig weer erdoor verjongd zijn geweest. Reeds op de foto die D'Ablaing zo gelijkend vond voor de zestiger jaren, is hij vermoeider, nerveuser en ouder; in 1875 was dit er niet op verbeterd. Dat Multatuli er altijd bleek en mager uitzag, is overigens niet alleen toe te schrijven aan zijn neurastenie, maar ook aan het hongeren dat hij keer op keer moest doen; hierover vindt men in zijn brieven en bij anderen (Marie Anderson bijv.) verschillende getuigenissen. Later kwam astma erbij.

In 1873 bezocht Mina Kruseman hem in Wiesbaden en geeft een oppervlakkig krabbelkje van zijn verschijning;¹⁴ zij heeft dan met Multatuli kennis gemaakt (zes uitroepetekens), na eerst door haar vriendin Betsy Perk gewaarschuwd te zijn tegen deze „afzetter” en „meisjesverleider”, maar zij, die nu eenmaal niets vreest, is natuurlijk toch gegaan; men heeft haar, Schillerplatz no. 4, binnengelaten „in een vrij ruime slaapkamer op zijn duitsch gemeubeld” en daar kwam toen ook hij: „Eindelijk verscheen er een lange, magere, bleeke man, met vreeselijk zwakke oogen”, die haar eerst heel zenuwachtig en kortaf toesprak, maar al heel gauw volkomen veranderde, enz. Mina Kruseman's intense belangstelling voor wat haar zelf overkomt, gunt haar geen tijd voor goed kijken; zij is trouwens de enige die in Multatuli een *lange* man zag, wat misschien verklaard moet worden uit het feit dat zij zelf nogal kort en rondjes was.

In 1875 werd *Vorstenschool* in Holland opgevoerd met Mina in de hoofdrol, en de later bekende aktrice Esther de Boer-van Rijk maakte de repetities mee voor een bijrolletje. Zij zag op haar beurt Multatuli:¹⁵ „Iedereen was zenuwachtig. Geen wonder!